

Prirodoslovno-matematički fakultet
Matematički odsjek
Sveučilište u Zagrebu

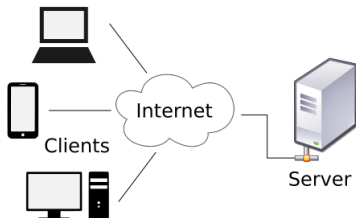
RAZVOJ WEB-APLIKACIJA

Predavanje 08 - Uvod u JavaScript.

14. studenog 2025.

Sastavio: Zvonimir Bujanović

Aktivne web-stranice = skriptiranje na strani klijenta:

- Server pošalje klijentu tražene HTML, CSS i ostale datoteke. Te datoteke sadrže i neki program.
- Web-browser na klijentu prikaže "downloadane" datoteke, te izvršava program unutar web-browsera na klijentskom računalu.
- Zbog interakcije programa s korisnikom, korisnik ima dojam da je web-stranica "aktivna".

Skriptiranje na strani klijenta

Osnovna varijanta:

- Program se u potpunosti izvršava na klijentu.
- Program nakon “downloadanja” nema više nikakvu interakciju sa serverom.

Složenija varijanta:

- Program na osnovu korisničkih akcija (klik/unos teksta) ima daljnju kombinaciju sa serverom.
- Obično se ta komunikacija “skriva” od korisnika (nema ponovnog učitavanja stranice, nego se odvija u pozadini).

Tipični programski jezici za klijentsko skriptiranje:

- **JavaScript**, ~~ActionScript (Adobe Flash), Java applet~~

Uoči: **svaki klijent** treba imati podršku za programski jezik!

- Svi moderni browseri podržavaju JavaScript *out-of-the-box*.
- ~~Adobe Flash i Javu najčešće treba manualno instalirati.~~

Programski jezik JavaScript

- Višeplatformski, objektno orijentirani skriptni jezik.
- Jezgra jezika (sintaksa, tipovi, ključne riječi, operatori...) je tzv. **ECMAScript**, standard ECMA-262
 - Na **ovom** linku možete vidjeti podršku u browserima.
 - Jezik se vrlo brzo razvija i ima **ekstremno puno** biblioteka.
- Jezgra jezika je proširena objektima koji pružaju kontrolu nad:
 - web-browserom – **Browser Object Model (BOM)**,
 - učitanim HTML dokumentom – **Document Object Model (DOM)**.
- Na primjer:
 - Aplikacija može dodavati ili micati elemente na web-stranici, mijenjati njihov stil.
 - Aplikacija može odgovarati na događaje poput klika mišem, unosa podataka u formu ili navigacije unutar web-stranice.

Prva implementacija: Netscape Navigator, 1996. godine.
JavaScript je sastavni dio praktički svake moderne web-aplikacije.

Knjige:

- M. Frisbie – *Professional JavaScript for Web Developers*, 2019.
- E. Freeman, E. Robson – *Head First HTML5 Programming*, 2011.
- E. Freeman, E. Robson – *Head First JavaScript Programming*, 2024.

Web-resursi:

- Mozilla Developer Network – JavaScript
- JavaScript.info
- Eloquent JavaScript
- w3schools – JavaScript Tutorial

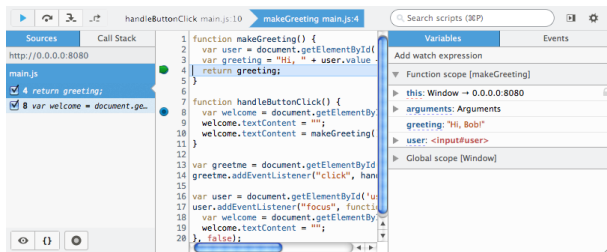
Programski alati

Mozilla Firefox / Google Chrome / Edge.

- F12 ili Tools → Browser Tools → Web Developer Tools
- Pregled HTML/CSS strukture (Elements/Inspector).
- Debugiranje JavaScript-a (Console, Sources/Debugger)
- Mjerenje performansi i mrežnih zahtjeva (Network, Performance)

Editori:

- Visual Studio Code
- WebStorm
(komercijalni)

Uključivanje JavaScript koda u HTML dokumente

Direktno unutar HTML koda:

```
1 <script>
2 function sayHi() {
3     alert("Hi!");
4 }
5 </script>
```

Link iz HTML dokumenta na eksterni file:

```
1 <script src="example.js"></script>
```

- Eksterni file se može nalaziti na drugoj domeni.
- Običaj je stavljati `<script>` na kraj `<body>`, kad se cijela web-stranica već učita i prikaže (no postoje iznimke).
- Može i ovako u `<head>`:
`<script src="example.js" defer></script>`
- Kod se izvršava redom kojim je naveden/uključen u HTML-u.

Osnovna sintaksa

Sintaksa vrlo slična C-u:

- case-sensitive
- komentari `//... i /* ... */`
- naredbe završavaju sa `;`
- blokovi naredbi unutar `{...}`

JavaScript je *duck*, *slabo* i *dinamički* tipiziran jezik.

Varijable se deklariraju ključnom riječi `var`, `let` ili `const`:

```
1 let a;  
2 console.log("The value of a is " + a); // "...undefined"  
3 console.log("The value of b is " + b); // ReferenceError exception
```

- Doseg varijable je funkcijski ili globalni za `var` (nije blokovski!).
- Doseg varijable je blokovski za `let` i `const` (to želimo).
- Preporuka: `const` po defaultu, ako će se vrijednost mijenjati onda `let`.
- Varijable mogu mijenjati tip tijekom izvršavanja (nije preporučeno).
- `typeof(x)` vraća string s tipom varijable `x`.

Tipovi podataka

Postoji 7 *primitivnih* tipova podataka:

`undefined`, `null`, `Boolean`, `Number`, `BigInt`, `String`, `Symbol`.

Primitivni tipovi se alociraju na stogu.

- `undefined`

- sadrži samo jednu vrijednost, `undefined`
- to je tip deklarirane neinicijalizirane varijable

```
1 let message;  
2 console.log( message === undefined ); // "true"  
3 console.log( typeof( message ) ); // "undefined"
```

- `null`

- sadrži samo jednu vrijednost, `null`
- koristimo ga kad ne postoji smisleni objekt koji bismo pridružili varijabli

```
1 let obj = null;  
2 console.log( typeof( obj ) ); // "object"
```

Tipovi podataka

- Boolean

```
1 let found = true, lost = false;
```

Drugi tipovi se mogu automatski konvertirati u Boolean:

```
1 let hello = "hello";  
2 if( hello ) console.log( "String hello je true" );
```

- Number

Svi brojevi (i cijeli i realni) se reprezentiraju po IEEE-754, tj. kao C-ov `double`.

```
1 let a = 5, b = 3.14, c = 1.5e2, d = 0o12, e = 0x1f;
```

Konverzije iz drugih tipova su jednostavne (vidi i `parseInt`):

```
1 let x = true, y = "3.124";  
2 let x_num = Number( x ), y_num = Number( y );
```

- String

- String-konstante mogu biti unutar '...' ili "..." ili `...`.
- Specijalni znakovi: `\n`, `\t`, `\"`, `\unnnn`.
- Pristup znakovima unutar stringa pomoću [...].
- Znakove unutar stringa ne možemo mijenjati (*immutable*).
- Usporedba po abecedi sa <.
- Konkatenacija sa +.
- Jedino svojstvo klase `String`: `length`.
- Metode klase `String`: `indexOf`, `match`, `slice`, ...
- Drugi tipovi se u string konvertiraju metodom `toString`.

```
1 let str = "hello ", x = 3.14;
2 str = str + "world";
3 console.log( str ); // "hello world"
4 console.log( str.length ); // 11
5 console.log( str.slice( 1, 5 ) ); // "ello"
6 str = str + x.toString(); // ili str=str+String(x);
7 console.log( str ); // "hello world3.14"
```

- String

- String-konstante mogu biti i unutar ``...`` ("izvrnuti" navodnici).
- Takve konstante mogu zauzimati nekoliko redaka.
- Unutar njih je moguće "ispisati" varijablu ili rezultat izraza.

```
1 let x = 123, y = 456;  
2 let str = `Zbroj brojeva  
3     ${x} i ${y} je  
4     ${x+y}`;  
5 console.log( str );  
6 // ispis je u 3 reda, s razmacima na početku 2. i 3. reda
```

Tipovi podataka

- Object

Najjednostavniji tip koji se čuva na heap-u (*reference type*).
Predstavlja kolekciju podataka i funkcija (slično klasi).

```
1 let osoba = new Object(); // ili: let osoba = {}; osoba je "pointer"!
2 osoba.ime = "Pero"; osoba.starost = 20;
3
4 let x = osoba;
5 x.ime = "Ana"; console.log( osoba.ime ); // "Ana"
```

Često se koristi ovakav ekvivalentan zapis:

```
1 let osoba = {
2     ime: "Pero",
3     starost: 20
4 };
```

Pazi:

```
1 let x = 5, y = new Number( 5 );
2 console.log(typeof(x) + " " + typeof(y)); // "number object"
```

- Funkcije

- Sintaksa relativno slična C-u:

```
1 function square(number) { return number * number; }  
2 let x = square( 5 ); // x = 25  
3 let f = square;  
4 console.log( f(3) ); // 9
```

- Nema overloadanja.
- Vrlo se često koriste anonimne funkcije (lambda izrazi):

```
1 let f = function(x) { return x*x; };  
2 let kvadrat = ( x => { return x*x; } );  
3 let zbroj = ( (x, y) => x+y ); // "arrow function"
```

- Argumenti se prenose po vrijednosti (pazi, Object je "pointer").

- Funkcije

- Funkcije mogu primiti po volji mnogo parametara → polje arguments

```
1 function f() { console.log( arguments[1] ); }  
2 f( 3, "nesto", 123 ); // "nesto"
```

- No tada se obično koristi fleksibilnija sintaksa za ostale parametre pomoću tri točke (*"rest parameters"*):

```
1 function f(prvi, drugi, ...ostali) {  
2     console.log( ostali[1] );  
3 }  
4 f( "a", "b", "hm", "nesto", "xyz" ); // "nesto"
```

- Parametre koji su u polju možemo "raspakirati" pomoću tri točke prilikom poziva funkcije (*"spread syntax"*):

```
1 function f(a, b, c) { console.log( b ); }  
2 let parametri = [1, 2, 3];  
3 f( ...parametri ); // "2"
```

Tipovi podataka

- Array

- Niz podataka ne nužno istog tipa!
- Pristup elementima sa [...].
- Indexi su nenegativni cijeli brojevi.
- Automatsko produljivanje/skraćivanje po potrebi.
- Svojstvo `length`; nije read-only(!)
- Metode: `push`, `pop`, `reverse`, `sort`, `indexOf`, `map`, `forEach` ...
- "Raspakiravanje" pomoću tri točke radi i kod inicijalizacije polja.

```
1 let x = new Array(); // ili: let x = [];  
2 x.push( 7 ); x.push( 3 ); x[2] = 5; // x = [7, 3, 5]  
3 x.sort( function(a, b) {  
4     return (a<b) ? -1 : ((a>b) ? 1 : 0);  
5 } );  
6 console.log( x.toString() ); // "3,5,7"  
7 x.length = 5; // x = [3, 5, 7, undefined, undefined]  
8  
9 let y = ["red", "blue"], z = [1, 2, 3];  
10 let w = [...y, 5, ...z]; // ["red", "blue", 5, 1, 2, 3];
```

Operatori, kontrola toka, petlje

- Operatori kao u C-u; iznimka `==` i `===`.
- `a==b` radi konverziju ako `a` i `b` nisu istog tipa. Izbjegavati!
- `a===b` vraća `false` ako `a` i `b` nisu istog tipa.
- Slično `!=` i `!==`.
- `if`, `switch`, `while`, `do...while`, `for`, `break`, `continue`, `throw/try/catch` identični kao u C-u.
- `for ... in` - Iteracija po svim svojstvima objekta.
`for ... of` - Iteracija po svim svojstvima polja/stringa/`map`/`set`.

```
1 let x = {
2   ime: 'Pero',
3   starost: 20
4 };
5 for( let i in x )
6   console.log( i + '->' + x[i] );
7 // 'ime->Pero', 'starost->20'
8
9 for( let s of ['Hello', 'world'] )
10  console.log( s + '!' );
11 // 'Hello!world!'
```

JavaScript je dio HTML-a.

- U dosta slučajeva, dovoljno je samo "dvokliknuti" na lokalnu HTML datoteku i kod u JavaScript-u će raditi. Dakle, ne treba imati web-server!
- No postoje situacije kada JavaScript mora biti dohvaćen sa servera (npr. ako koristi Ajax – vidi kasnije).

Stoga ćemo izvršavati JavaScript kod koristeći Flaskov web-server.

- HTML datoteku sa JavaScriptom možemo staviti u `templates`.
- HTML datoteku sa JavaScriptom možemo staviti u `static` ako ne koristi serversku komponentu (a naše neće!).
- JS datoteke stavljamo u `static`.

Zadatak 1

Napišite program koji na web-stranicu ispisuje prvih 100 prirodnih brojeva. Ispišite te brojeve i u konzolu.

Što se dogodi ako probamo ispisati prvih 100000 brojeva?

Upute:

- Poziv `document.write(str)`; će na to mjestu u HTML-u ispisati string `str`.
- Poziv `console.log(str)`; ispisuje string `str` u konzolu. Ovo je korisno za debugiranje.
- Ako `x` nije string, onda `document.write(x)`; automatski poziva `x.toString()` prije ispisa.

Napomena: `document.write()` ćemo koristiti samo u ovoj početnoj fazi. U modernom kodu se ovo nikad ne koristi. U idućem predavanju ćemo vidjeti bolje alternative.

Napišite program koji na web-stranicu ispisuje tablicu množenja za prvih N prirodnih brojeva. Broj N učitajte pomoću “skočnog okvira” (engl. *popup*).

Uputa:

- Postoje 3 vrste “skočnog okvira”:
 - `alert("Poruka");`
Okvir u kojem piše "Poruka". Jedino možemo kliknuti na OK.
 - `let ret = prompt("Što želiš?");`
Okvir u kojem piše "Što želiš?". String koji utipkamo će biti spremljen u varijablu `ret`.
 - `let ret = confirm("Da ili ne?");`
Okvir u kojem piše "Da ili ne?". Možemo kliknuti na "OK" ili "Cancel"; boolean će biti spremljen u varijablu `ret`.

Pomoću ugrađenog objekta `Date`, dohvatite trenutno vrijeme (na klijetnovom računalu!). Ispišite trenutni datum (s mjesecima na hrvatskom!) i trenutno vrijeme, te:

- Ako je trenutno manje od 12h, ispišite poruku "Dobro jutro!".
- Ako je između 12h i 18h, ispišite "Dobar dan!".
- Ako je više od 18h, ispišite "Dobra večer!".

Uputa:

- `let t = new Date();`
U varijablu `t` sprema trenutno vrijeme. Nakon toga je dostupan cijeli niz funkcija poput `t.getDate()`, `t.getMinutes()`.

Koristeći “skočni okvir”, učitajte neki string, te ispišite sve njegove podstringove.

Na primjer, za učitani string "abc", treba ispisati:

- "", "a", "b", "c", "ab", "ac", "bc", "abc"

(ne nužno tim redom).

- U JavaScriptu, regularne izraze možemo deklarirati na dva ekvivalentna načina:
 - `let re = /ab+c/;`
 - `let re = new RegExp("ab+c");`
- U klasi **RegExp** postoje metode:
 - `exec`, `test`, `match`, `search`, `replace`, `split`.

```
1 let str = "110010001";
2 let re = /^(0|(1[01]*))$/;
3
4 if( re.test( str ) )
5     document.write( str + " je binarni broj " );
6 else
7     document.write( str + " nije binarni broj " );
```

Koristeći "skočni okvir", učitavajte datum sve dok se ispravno ne unese u formatu `dd/mm/yyyy`. Nakon toga, ispišite koji je to dan u tjednu.

Uputa:

- Dan u tjednu možete dohvatiti pomoću metode `getDay()` klase `Date`. Datum koji odgovara učitanoj možete napraviti ovako (oprez, za siječanj je `month=0!`):
`let d = new Date( year, month, day );`
- Dan, mjesec i godinu iz učitanoj stringa možete dohvatiti i pomoću metode `exec` klase `RegExp`.

Objektno orijentirano programiranje

Objekti mogu imati i svojstva i metode kao članove:

```
1 let osoba = {  
2   ime: "Pero",  
3   starost: 20,  
4  
5   kaziBok: function() { console.log("Bok!"); }  
6 };  
7 osoba.prezime = "Perić"; osoba.kaziBok();
```

Kako napraviti puno objekata istog tipa?

- JavaScript koristi tzv. OOP baziran na **prototipima**.
- OOP elementi se ostvaruju procesom “dekoriranja”, odnosno proširivanja postojećih objekata koji služe kao prototipi.
- Ovo je tzv. *bezklasno* ili *prototype-oriented* programiranje.
- Kasnije su uvedeni klasični elementi OOP poput klasa, konstruktora, nasljeđivanja i slično.

Objektno orijentirano programiranje: Constructor pattern

Stvaranje puno objekata istog tipa → **Constructor** pattern:

```
1 function Osoba( ime, starost ) {  
2     // this se odnosi na objekt koji se konstruira sa new.  
3     this.ime = ime;  
4     this.starost = starost;  
5     this.kaziBok = kaziBok;  
6 }  
7  
8 function kaziBok() { console.log( "Bok!" ); }  
9  
10 let pero = new Osoba( "Pero", 20 );  
11 let ana = new Osoba( "Ana", 19 );  
12  
13 console.log( pero instanceof Osoba ); // "true"  
14 console.log( ana instanceof Object ); // "true"  
15 console.log( pero.kaziBok === ana.kaziBok ); // "true"
```

Problem ovog pristupa je “zagađivanje” koda globalnim funkcijama.

Objektno orijentirano programiranje: prototype

Svaka funkcija u JavaScriptu ima svojstvo `prototype`.
Ono propisuje kako se kreira objekt kad se pozove `new` na toj funkciji.

```
1 function Osoba() {}  
2  
3 Osoba.prototype.ime = "Pero";  
4 Osoba.prototype.starost = 20;  
5 Osoba.prototype.kaziBok = function() { console.log("Bok!"); };  
6  
7 let pero = new Osoba(), ana = new Osoba();  
8 ana.ime = "Ana";  
9  
10 console.log( [pero.ime, ana.ime] ); // "Pero, Ana"  
11 console.log( pero instanceof Osoba ); // "true"  
12 console.log( ana instanceof Object ); // "true"  
13 console.log( ana.kaziBok === pero.kaziBok ); // true
```

Svojstvo `prototype` sadrži podsvojstvo `constructor`.
Po defaultu, `prototype.constructor` sadrži "pointer" na samu funkciju (`Osoba`).

Objektno orijentirano programiranje: Constructor + prototype

Rješenje problema “zagađivanja” globalnog dosega daje kombinacija Constructor + prototype.

```
1 function Osoba(ime, starost) {  
2     this.ime = ime;  
3     this.starost = starost;  
4 }  
5  
6 Osoba.prototype = {  
7     constructor: Osoba, // treba jer {} kreira NOVI objekt  
8     kaziBok: function() { console.log( "Bok!" ); }  
9 };  
10  
11 let pero = new Osoba( "Pero", 20 ),  
12     ana  = new Osoba( "Ana", 19 );  
13  
14 console.log( [pero.ime, ana.ime] ); // "Pero, Ana"  
15 console.log( pero instanceof Osoba ); // "true"  
16 console.log( ana instanceof Object ); // "true"  
17 console.log( ana.kaziBok === pero.kaziBok ); // true
```

Objektno orijentirano programiranje: dinamički prototip

Alternativno, konstruktor možemo napisati ovako:

```
1 function Osoba(ime, starost) {  
2     this.ime = ime;  
3     this.starost = starost;  
4  
5     if( typeof(this.kaziBok) != "function" )  
6         Osoba.prototype.kaziBok = function() {  
7             console.log( "Bok!" );  
8         };  
9 }  
10  
11 let pero = new Osoba( "Pero", 20 ),  
12     ana  = new Osoba( "Ana", 19 );  
13  
14 console.log( [pero.ime, ana.ime] ); // "Pero, Ana"  
15 console.log( pero instanceof Osoba ); // "true"  
16 console.log( ana instanceof Object ); // "true"  
17 console.log( ana.kaziBok === pero.kaziBok ); // true  
18  
19 pero.kaziBok();
```

Objektno orijentirano programiranje: nasljeđivanje

Donji kod implementira tzv. *parazitsko kombinirano* nasljeđivanje. Za detalje o OOP u JavaScriptu vidi i [Mozilla Developer Network](#).

```
1 // .. definiramo tip Osoba kao prije
2 function Student( ime, starost, JMBAG ) {
3     Osoba.call( this, ime, starost ); // konstr. bazne klase
4     this.JMBAG = JMBAG;               // dodaj novo svojstvo
5 }
6
7 Student.prototype = Object.create(Osoba.prototype);
8 Student.prototype.constructor = Student;
9
10 Student.prototype.dajJMBAG = function() {
11     return this.JMBAG; // nova metoda u klasi Student
12 }
13
14 let pero = new Student( "Pero", 20, "12345" );
15 pero.kaziBok();
16 console.log( pero.dajJMBAG() );
```

Klasičnija notacija OOP u JavaScriptu

Standardna OOP notacija je samo *syntactic sugar* za OOP baziran na prototipovima! Moderni kod koristi ovu sintaksu.

```
1 class Osoba {  
2     constructor(ime) { this.ime = ime; }  
3     kaziBok() { console.log( "Bok!" ); }  
4 }  
5  
6 class Student extends Osoba {  
7     constructor(ime, JMBAG) { super(ime); this.JMBAG = JMBAG; }  
8     dajJMBAG() { return this.JMBAG; }  
9 }  
10  
11 let pero = new Student("Pero", "12345"), ana = new Osoba("Ana");  
12 pero.kaziBok(); console.log( pero.dajJMBAG() );  
13  
14 console.log( pero instanceof Object ); // "true"  
15 console.log( pero instanceof Osoba ); // "true"  
16 console.log( pero instanceof Student ); // "true"  
17 console.log( ana instanceof Student ); // "false"
```

Zadatak 6

- Napravite hijerarhiju klasa **Cetverokut**, **Pravokutnik**, **Kvadrat**.
- Za svaki lik može se izračunati opseg.
- Za pravokutnike i kvadrate može se izračunati površina.
- Napravite i konverziju svakog od likova u string tako da predefinirate metodu **toString**:

```
1 Kvadrat.prototype.toString = function()  
2 {  
3     return "Kvadrat sa stranicom " + this.a;  
4 }  
5  
6 // Sada (uz definiciju konstruktora) radi:  
7 let K = new Kvadrat( 5 );  
8 console.log( "K je " + K );
```

Closure

- **Closure** je funkcija koja koristi "nezavisnu" varijablu (onu koja nije definirana unutar te funkcije).
- U donjem primjeru, funkcije `povecaj`, `smanji` i `getX` su *closure*.
- Ovakvi trikovi se često koriste u JS; treba biti oprezan jer mogu imati neobične nuspojave.

```
1 let brojac = function() {  
2   let x = 0;  
3  
4   return {  
5     povecaj: function() { ++x; },  
6     smanji: function() { --x; },  
7     getX: function() { return x; }  
8   };  
9 }  
10  
11 let A = brojac(), B = brojac();  
12 console.log( A.getX() + " " + B.getX() ); // 0 0  
13 A.povecaj(); A.povecaj(); B.smanji();  
14 console.log( A.getX() + " " + B.getX() ); // 2 -1
```